

3. Богданович В.Ю. Спосіб формалізації стратегічного планування у сфері державного управління забезпеченням національної безпеки держави / В.Ю. Богданович, А.І. Семенченко // Економіка України. – 2007. – № 2. – С.13-26.
4. Берданова О. Стратегічне планування місцевого розвитку: практич. посіб. / Берданова О., Вакулєнко В.; швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO». – К. : ТОВ «Софія-А». – 2012. – 88 с.
5. Васейчук Л. Регіональні особливості стратегічного планування в Україні / Л. Васейчук // Ефективність державного управління : зб. наук. пр. Львівського регіонального ін-ту держ. управління Національної академії державного управління при Президенті України / За заг. ред. чл.-кор. НАН України В.С. Загорського, доц. А.В. Ліпенцева. – Львів: ЛРІДУ НАДУ. – 2012. – Вип. 31. – 506 с.
6. Дикий О. Основні пріоритети та механізм стратегічного планування соціально-економічного розвитку регіонів [Електронний ресурс] / О.В.Дикий // Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка» . – 2013. – № 4. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=334> >. – 11.05.2013.
7. Осипов В. Стратегічне планування як ефективний інструмент управління регіональним розвитком / В.М. Осипов, І.Д. Півоарчук, І.Л. Парасюк // Вісник Сумського державного університету. Серія: Економіка. – 2011. – №1. – С. 89-100.
8. Leigh A. Thinking Ahead: Strategic Foresight and Government / Andrew Leigh // Australian Journal of Public Administration. – 2003. – Vol. 62. – № 2. – P. 3-10.
9. Horton A.A Simple guide to successful foresight / A. Horton// Foresight. – 1999. – № 1(1). – P. 5-9.
10. A Practical Guide to Regional Foresight European Communities. – European Commission Joint Research Centre. Institute for Prospective Technological Studies (IPTS). – Seville : Edificio Expo-WTCS, 2001. – 121 p.
11. Соколов А. Форсайт: взгляд в будущее / А. Соколов // Форсайт. – 2007. – № 1. – С.52-59.
12. Третьяк В. Форсайт как технология предвидения / Владимир Третьяк // Экономические стратегии. – 2009. – № 8. – С. 52-59.
13. Крымова Э. Форсайт как политическая коммуникативная технология / Э.И. Крымова // Известия Алтайского государственного университета. – 2009. – № 4 (64). – С. 297-300.
14. Voros J. A generic foresight process framework / J. Voros // Foresight. – 2003. – № 5 (3). – P. 10-21.
15. Hideg E. Theory and practice in the field of foresight / E. Hideg // Foresight. – 2007. – № 9 (6). – P. 36-46.
16. United Kingdom HM Treasury, Science and Innovation Investment Framework 2004-2014. – [Електронний ресурс]. – London, 2004. – 18 p. – Режим доступу: http://www.hm-treasury.gov.uk/d/spend04_sciencedoc_1_090704.pdf.
17. Habegger B. Strategic foresight in public policy: reviewing the experiences of the UK, Singapore and the Netherlands / Beat Habegger // Futures. – 2010. – № 42. – P. 49-58.
18. Cuosa T. Practicing strategic foresight in government. The cases of Finland, Singapore and European Union / Tuomo Cuosa. – Singapore: S.Rajaratnam Studies, 2011. – 116 p.

УДК 330.3 (477)

Міщук О.В.,

*к.е.н., доцент кафедри економіки підприємства, фінансів, обліку і аудиту
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини*

ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО ЯК ІНСТИТУТ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Формування інноваційної економіки потребує створення ефективної інноваційної інфраструктури, удосконалення державного регулювання й економічного стимулювання суб'єктів господарювання у сфері трансферу технологій. Створення відповідного середовища для інноваційного розвитку можливо за умови своєчасного встановлення напрямів найбільш інтенсивного розвитку науки, техніки, технологій, оцінки потреби тих чи інших напрямів науки, техніки, технологій для вирішення актуальних проблем економічного зростання; визначення напрямів, які потребують значних капітальних затрат, оскільки стійке покращення економічної кон'юнктури неможливе без підвищення норми вкладень в основний капітал та нематеріальні активи, використання державно-

приватного партнерства (далі – ДПП) як раціональної форми залучення приватного капіталу для реалізації державної політики в галузі інновацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значна увага проблемі державно-приватного партнерства приділена у працях зарубіжних вчених Бруссера П., Варнавського В., Вейса Б., Хлунова А. та ін. [1; 2; 3; 7; 11]. На жаль, у працях вітчизняних науковців ця проблема досить фрагментарно висвітлювалася, особливо в частині формування інституту державно-приватного партнерства та його ролі у фінансовому забезпеченні інноваційного розвитку. Вищезазначене зумовило вибір напряму дослідження та визначило його актуальність.

Постановка завдання. Мета статті полягає у визначенні сутності партнерства держави і приватного капіталу як інституту фінансового забезпечення інноваційного розвитку економіки України.

Виклад основного матеріалу дослідження. У Програмі економічних реформ на 2010-2014 рр. «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» зазначено, що необхідність спрямування вітчизняного науково-технічного потенціалу на забезпечення потреб інноваційного розвитку економіки України й організацію виробництва високотехнологічної продукції можливо реалізувати шляхом запровадження державно - приватного партнерства у науково-технічній та інноваційній сферах та через розробку й впровадження інструментів державної підтримки інноваційної діяльності [8].

Партнерство – постійний процес співробітництва, в якому обидві сторони окреслюють свої проблеми і ведуть переговори про вирішення спільних питань. Ключовими елементами, які забезпечують успіх партнерства, є: взаємні інтереси; визначення прав і обов'язків кожної сторони; оцінка виконання проекту; розробка реалістичного плану і його виконання [7, с. 4].

Партнерство держави і приватного капіталу за своєю суттю є розвитком традиційних механізмів взаємодії уряду і приватного сектору з метою розробки, планування, фінансування, будівництва і експлуатації об'єктів інфраструктури. Це довгострокове партнерство з метою залучення додаткових джерел фінансування, не орієнтоване на короткострокову участь приватного капіталу.

Українське законодавство містить широкий перелік сфер застосування ДПП, зокрема пошук, розвідка родовищ корисних копалин та їх видобування, виробництво, транспортування і постачання тепла та електроенергії, розподіл і постачання природного газу, будівництво та експлуатація об'єктів транспортної інфраструктури, машинобудування, збір, очищення та розподілення води, охорона здоров'я, туризм, оброблення відходів, управління нерухомістю тощо [12].

Прикладом ефективності реалізації проектів за участі держави і приватного капіталу є економічно розвинені країни світу, зокрема США, Німеччина, Велика Британія, Канада та інші. Держава в таких країнах гарантує високий рівень соціального захисту, медичного обслуговування, освіти. За кількістю успішно реалізованих проектів станом лідируючі позиції мають сфери: охорони здоров'я, освіти, будівництво доріг, інноваційні технології [1, с. 31]. Всі реалізовані проекти забезпечують пріоритети економічної політики держав, адже розвиток сфер, в яких здійснюються проекти, дозволяє зробити відповідний внесок у економічне зростання та забезпечення добробуту населення. І неважливо, що в інноваційній сфері участь держави і приватного капіталу найменша, адже ці країни фінансують і стимулюють інноваційний процес за рахунок ефективної державної політики та підтримки інноваційної діяльності.

Партнерство держави і приватного капіталу повинно сприяти поліпшенню умов для інновацій, що є безперервним процесом, який потребує відповідної політики в таких сферах, як макроекономічне регулювання, корпоративне управління, антимонопольне законодавство, ринок праці, фінансово-кредитна система. Вдосконалення цих сфер можливе через їх «про-інноваційність» (вплив на формування наукомісткого сектору економіки та інноваційний бізнес в цілому) та введення додаткових стимулів у податковий кодекс. Кожен із секторів партнерства може забезпечити певні результати на шляху економічного розвитку країни [5].

Партнерство держави і приватного капіталу може реалізовуватися у різноманітних формах, найбільш поширені – контракти на обслуговування, будівельно-експлуатаційні підряди, концесії.

Нерозвиненість інституту партнерства держави і приватного капіталу вимагає невідкладних дій щодо налагодження партнерських стосунків і забезпечення інноваційного розвитку, а саме: формування нормативно-правового забезпечення партнерства держави і приватного капіталу; розробка інструментів і механізмів партнерства; підготовка та тренінг управлінського персоналу в сфері партнерства.

Державно-приватне партнерство у світовій практиці трактується у двох аспектах: по-перше, як система відносин держави й бізнесу, що широко використовується як інструмент економічного й соціального розвитку на міжнародних, національних, регіональних, місцевих рівнях; по-друге, як конкретні проекти, реалізовані спільно державними органами й приватними компаніями на базі об'єктів державної й муніципальної власності [3, с. 12].

Державно-приватне партнерство – це взаємодія центральних чи місцевих органів влади та приватного сектора, заснована на довгостроковій угоді щодо постачання послуг, які традиційно надавались державними /комунальними підприємствами. У деяких типах ДПП вартість використання

послуги покриваються виключно за рахунок користувачів послуги (наприклад, плата за користування послугою), а у деяких типах вартість послуги покривається повністю або частково за рахунок бюджету (державного або місцевого) [4].

На думку В. Варнавського, державно-приватне партнерство являє собою юридично оформлену (як правило, на фіксований строк) систему відносин, яка передбачає співфінансування та розподіл ризиків між державою і громадянами й юридичними особами, предметом якої є об'єкти державної (або муніципальної) власності, а також послуги, які надаються державними чи муніципальними органами, організаціями, установами та підприємствами [2, с. 46].

Вищезазначені підходи до визначення сутності державно-приватного партнерства дозволяють нам *державно-приватне партнерство в інноваційній сфері* трактувати як сукупність організаційно-правових та соціально-економічних відносин і дій держави та приватного капіталу, спрямованих на побудову інноваційної економіки в країні. Держава створює правила та умови для всіх учасників партнерства, здійснює підготовку відповідних кадрів, забезпечує необхідну базу даних за розробленими технологіями та доступність їх комерційним підприємствам; наука – пропонує нові ідеї і їх розробки; бізнес – фінансує наукові задуми та ідеї. Основні ознаки такого партнерства це: воно представлено державним і приватним сектором; взаємовідносини фіксуються офіційними документами (договори, контракти); учасники мають спільні цілі і чіткі взаємовигідні інтереси, об'єднують свої зусилля для досягнення мети, розподіляють між собою витрати і ризики, а також беруть участь у використанні отриманих результатів [11, с. 10].

Активну участь у реалізації програми розвитку державно-приватного партнерства (Public Private Partnership Development Program (P3DP)) в Україні здійснює Агентство США з міжнародного розвитку (USAID). Метою програми є розширення використання державно-приватних партнерств задля удосконалення інфраструктури та громадських послуг як у містах, так і в сільській місцевості.

Основна діяльність програми розвитку державно-приватного партнерства почалася у 2011 році й передбачає реалізацію чотирьох завдань:

Завдання 1: Вдосконалення законодавства.

Завдання 2: Створення органу (органів) ДПП.

Завдання 3: Навчання та інформування.

Завдання 4: Впровадження пілотних проектів

Розглянемо основні завдання. Так, законодавчу базу розвитку ДПП становлять: Конституція України, Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України, законодавчі акти України, серед яких:

- Закон України «Про державно-приватне партнерство» від 01.07.2010 № 2404-VI (зі змінами)
- Закон України «Про угоди про розподіл продукції» від 14.09.1999 р. № 1039-XIV (зі змінами);
- Закон України «Про концесії» від 16.07.1999 р., який діє у редакції від 08.07.2011 р.;
- Закон України «Про концесії на будівництво і експлуатацію автомобільних доріг» від 14.12.1999 р., який діє у редакції від 15.01.2009 р. № 891-VI;
- Закон України «Про особливості передачі в оренду чи концесію об'єктів централізованого водопостачання і водовідведення, що перебувають у комунальній власності» від 21.10.2010 р. № 2624-VI [12].

Нормативно-правова база регулювання розвитку ДПП в Україні є складною та багаторівневою, що створює ризики для активізації інвестиційної діяльності. Можна стверджувати, що це є одним із чинників відсутності реальних проектів ДПП, незважаючи на значну зацікавленість з боку потенційних приватних партнерів [12]

Щодо створення органу (органів) ДПП та навчання й інформування варто зазначити, в Україні створено установу «Український центр сприяння розвитку публічно-приватного партнерства», мета якої – сприяння розвитку публічно-приватного партнерства для реалізації суспільно значущих інфраструктурних проектів; активізації науково-технічного потенціалу та інноваційних технологій для модернізації систем життєзабезпечення; сприяння підвищенню інвестиційної привабливості української економіки та її регіонів. Також потребує розширення повноважень Департамент інвестиційно-інноваційної політики та розвитку державно-приватного партнерства. На нашу думку цього недостатньо.

З метою посилення державної підтримки інноваційної діяльності і для надання фінансової допомоги при розробці та освоєнні принципово нових видів продукції, високих технологій в Україні, закріплення партнерських відносин «держава-бізнес» можна створити *Інноваційний фонд*, використавши досвід Білоруського інноваційного фонду. Перший напрям діяльності фонду полягає в тому, що підприємство будь-якої організаційно-правової форми у разі виконання ним проекту, пов'язаного з освоєнням і організацією серійного виробництва нової продукції, може розраховувати на фінансування з даного фонду. Другим напрямом його діяльності є промислове освоєння НДДКР, винаходи, створення або сприяння створенню нових і високотехнологічних виробництв, виставкове, інформаційне та маркетингове забезпечення інноваційної діяльності [10, с. 59].

Як альтернативу Інноваційному фонду для запуску механізму реалізації державних цільових науково-технічних програм, концентрації пропозицій щодо їх характеру та змісту, оперативного контролю за їх виконанням, можна створити, на паритетних засадах, постійно функціонуючий *Національний Комітет координації та підтримки інноваційного розвитку (НККПІР)* із представників влади, науки, великого бізнесу, в повноваження якого входило б, насамперед, прогнозування потреб народного господарства, окремих його галузей з позицій забезпечення технологічних переваг їх конкурентного розвитку, відбір на конкурсній основі найважливіших інноваційних проектів.

З метою формування дієвих механізмів фінансової підтримки інноваційної діяльності, нововведень у промисловості та забезпечення економічного зростання в Україні доцільно було б в рамках державної фінансової системи створити окремий структурний елемент – *Інноваційний банк*. Це сприяло б збільшенню сукупного обороту фінансування інноваційних проектів. На початковому етапі діяльності держава повинна володіти контрольним пакетом акцій цього банку. Іншими національними співзасновниками банку будуть великі підприємства та будь-які інші зацікавлені платоспроможні суб'єкти господарювання, згодом можуть залучатися й нерезиденти країни.

Відсутність єдиного інформаційного центру, який би накопичував дані про дослідження, що здійснюються, їх завершеність, а також комерціалізацію негативно позначається на формуванні попиту на інноваційну продукцію. Створення такої системи або навіть *Інформаційного центру* було б доречним, скажімо, при Інноваційному фонді, оскільки специфічне інформаційне середовище в інноваційній сфері сприятиме ефективній взаємодії та співпраці.

З метою захисту від ризику та гарантування повернення приватного капіталу інвестору в разі настання ризикової події, доцільним є функціонування такого інституту як Державна страхова компанія (по страхуванню інвестицій в інновації). Ця компанія повинна тісно співпрацювати з усіма інституційними структурами, в першу чергу, з Інноваційним банком та Інноваційним фондом. Також доцільно створювати механізми венчурного фінансування ризикових інноваційних проектів через формування фондів венчурного капіталу.

Необхідно в рамках інститутів ДПП підвищувати мотивацію державних службовців [6] (з використанням матеріальних і нематеріальних стимулів) до підготовки і реалізації проектів ДПП, що передбачає преміювання, додаткове навчання, кар'єрне зростання – як стимул за сприяння активному розвитку ДПП; а також низку санкцій за недостатньо активну діяльність щодо анонсування, укладання, неякісну реалізацію та порушення умов договорів ДПП.

У програмі розвитку державно-приватного партнерства одним із завдань визначено впровадження пілотних проектів [9]. Так, за даними Світового банку щодо проектів ДПП в сфері інфраструктури [13], в Україні протягом 1992-2011 років було реалізовано 25 проектів, в які інвестовано 12 млн. дол. США, з них близько 11,5 млн. дол. США – у сфері телекомунікацій [12].

Згідно методології Світового банку, до складу проектів ДПП, включено проекти, що реалізуються на основі договорів управління, оренди, концесії, продажу активів. Якщо участь приватного партнера у його реалізації становить не менше 25 %, а проект продажу активів – якщо хоча б 5 % акцій належать приватним власникам, то проект вважається ДПП. Такий підхід до розуміння ДПП не відповідає вимогам українського законодавства, згідно якого, зокрема, об'єкти ДПП не можуть бути приватизовані протягом усього строку дії угоди, об'єктами ДПП не можуть бути об'єкти, щодо яких прийнято рішення про приватизацію. Наведені дані моніторингу Світового банку не можна вважати ілюстрацією реального стану розвитку ДПП в Україні. Між тим, офіційна систематизована інформація щодо ДПП в Україні відсутня. Варто зазначити, що практичне застосування ДПП не набуло достатнього розвитку в Україні, прикладів успішних інвестиційних проектів на принципах ДПП досі немає [12].

Висновки з даного дослідження. З метою активного використання форм і інструментів державно-приватного партнерства у фінансовому забезпеченні інноваційного розвитку економіки необхідно удосконалити концесійне законодавство та нормативно-правову базу регулювання відносин в рамках ДПП, сприяти уникненню бюджетних обмежень у фінансових схемах ДПП, створити або наділити повноваженнями орган, який би відповідав за розвиток ДПП в Україні, забезпечити належну підготовку кадрів з питань ДПП. Отже, успішний розвиток державно-приватного партнерства як механізму активізації інноваційного розвитку економіки та залучення приватних інвестицій у стратегічно важливі для держави сфери можливий лише за умови, коли буде забезпечено баланс інтересів держави і приватного інвестора.

Література

1. Бруссер П. Государственно-частное партнерство – новый механизм привлечения инвестиций / П. Бруссер, С. Рожкова // Рынок ценных бумаг. – № 2 (329). – 2007. – С. 29-33.
2. Варнавский В.Г. Государственно-частное партнерство: некоторые вопросы теории и практики / В.Г. Варнавский // Мировая экономика и международные отношения. – 2011. – № 9. – С. 41-50
3. Варнавский В.Г. Государственно-частное партнерство в России: проблемы становления [Электронный ресурс] / В.Г. Варнавский. – Режим доступа: <http://www.strana-oz.ru>

4. Державно-приватне партнерство [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kei.org.ua/uk/activities/projects/survey-p3dp-project/>
5. Иванова Н.И. Инновационный бизнес: основа ускоренного роста экономики Российской Федерации (окончание): доклад [Электронный ресурс] / Н.И. Иванова [и др.] // Инновации-2006. – Режим доступа: http://innov.eltech.ru/Innov_W/innov.html.
6. Напрями розвитку державно-приватного партнерства у реалізації потенціалу ЄВРО-2012: аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1059/>
7. Партнерство государства и частного сектора: финансирование общественного благосостояния / Под ред. Б. Вейса. – Вашингтон, 1985. – 324 с.
8. Програма економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua>
9. Програма розвитку державно-приватного партнерства (Public Private Partnership Development Program (P3DP)) фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.auc.org.ua/page/programa-rozvitku-derzhavno-privatnogo-partnerstva>
10. Степаненко Д. Финансовые механизмы инновационной деятельности в Белоруссии / Д. Степаненко // Экономист. – 2008. – № 2. – С. 58-63.
11. Хлунов А. Регулирование государственно-частного партнерства в инновационной сфере / А. Хлунов // Проблемы теории и практики управления. – № 11. – 2007. – С. 8-15.
12. Щодо розвитку державно-приватного партнерства як механізму активізації інвестиційної діяльності в Україні: аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/816/>
13. Ukraine-Private Infrastructure Projects [Електронний ресурс] // The World Bank & PPIAF. – Режим доступу: http://ppi.worldbank.org/explore/ppi_exploreCountry.aspx?countryID=97

УДК 339.727.009.6

Войтенко О.М.
*к.е.н., старший викладач кафедри
міжнародного менеджменту та маркетингу
Тернопільський національний економічний університет*

СВІТОВИЙ РИНОК ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ: ОСОБЛИВОСТІ СТРУКТУРИ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ

Постановка проблеми. Сучасний світ увійшов у якісно новий етап розвитку глобалізації – поширення процесів нестабільності у світовій економічній системі значною мірою вплинуло на розвиток суспільства в цілому, охопивши економічну, політичну, соціальну і культурну сфери життя.

Водночас, попри значні структурні трансформації, світовий ринок фінансових послуг продовжує займати вагомe місце в структурі фінансового ринку, що пов'язане з розширенням масштабів і ускладненням характеру економічних зв'язків, зміною структури, пріоритетів та якісного змісту потреб споживачів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Основні положення, що визначають загальні теоретико-методологічні основи світового фінансового ринку, базовані на концепціях провідних представників економічної думки – Р. Вернона, С. Ліндера, Б. Оліна, М. Портера, Д. Рікардо, П. Самуельсона, А. Сміта, О. Хекшера та ін. Дослідженню особливостей і закономірностей світового фінансового ринку й, зокрема, ринку фінансових послуг значну увагу приділяють провідні вітчизняні науковці С. Богачов, В. Будкін, О. Булатова, Г. Савіна, Ю. Козак, В. Корнєєв, Д. Лук'яненко, А. Поручник, Ю. Макогон, В. Новицький, Є. Савельєв, О. Сохацька, Г. Чижиков, О. Шнирков та ін.

Практичну значимість проблеми дослідження функціонування світового ринку фінансових послуг в умовах сучасної глобальної нестабільності важко переоцінити – адже мова йде про трансформаційні тенденції у функціональній підсистемі світового фінансового ринку. Торговельні та інвестиційні потоки також істотно залежать від валютних, кредитних і фондових ризиків, які безпосередньо пов'язані з проблемою функціонування досліджуваного ринку. При цьому, світова економіка в цілому й за галузями неспроможна стабільно функціонувати без певних загальних для